

Warszawa, 29.07.2024

Prof. dr hab. Przemysław E. Gębal
Instytut Lingwistyki Stosowanej
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Gdański

Recenzja
rozprawy doktorskiej
mgr Ewy Papierz-Łapsy

**pt. Emocje a tożsamość glottodydaktyków
w fazie stabilizacji zawodowej**

napisanej pod kierunkiem
dr hab. Joanny Rokity-Jaśków, prof. UKEN

Dominująca orientacja humanistyczna w dydaktyce języków obcych sprawia, że coraz dokładniej przyglądamy się poszczególnym aktorom procesu kształcenia językowego, mapując ich wewnętrzne odczucia oraz emocje. Staramy się dostrzec ludzi, którzy spotykając się w kontekście lekcyjnym, realizują siebie na różne sposoby, często nieświadomi wpływu emocji na swoje relacje z innymi, co w dużym stopniu determinuje sukcesy i porażki w uczeniu się i nauczaniu.

Powiewający nurt tzw. edukacji pozytywnej, coraz silniej obecny w rozważaniach dydaktycznych, dołącza do wymienionych wyżej elementów dobrostan uczących się i nauczających, traktując go jako istotny punkt odniesienia dla wszelkich działań dydaktycznych, postrzegających sens realizacji procesu dydaktycznego m.in. przez pryzmat sprawczości uczących się i nauczających. Czerpiąca z idei zachodnich dydaktyk językowych glottodydaktyka polska, szczególnie jej filar anglistyczny, od pewnego czasu z dużym zaangażowaniem uzupełnia podejmowane w Europie i świecie badania oraz rozważania teoretyczne i dociekania empiryczne postrzegające efektywność realizacji kształcenia językowego w szerokim spektrum indywidualnych uwarunkowań rozwoju osobistego uczących się i nauczających. Prowadzenie tego typu dociekań empirycznych oraz gruntowanie wynikających zeń teorii oraz rozwiązań dydaktyczno-metodycznych, niesie za sobą konieczność przyjmowania teoretycznej i metodologicznej perspektywy inter- lub transdyscyplinarnej. Podjęcie się takiego szerokiego zamierzenia wymaga zatem ponadprzeciętnej orientacji w różnych dziedzinach wiedzy oraz otwartości na częstą konfrontację z dość zawiłym

splotem metodologii badawczych, w ramach którego wcale nie musi dominować ta, dobrze już znana z wcześniejszych doświadczeń akademickich.

Pisząc ten wstęp od samego początku zwracam uwagę na uwikłane konteksty uprawiania nowoczesnej glottodydaktyki i tym samym wymagania, które stawiane są obecnie badaczom i badaczkom, którzy w swojej działalności akademickiej muszą przyjmować orientację dalece wykraczającą poza przestrzeń lingwistyki, której zwykle są wychowankami. To wszystko sprawia, że prowadzenie współczesnych badań glottodydaktycznych to rzecz nietuzinkowa. Dlatego w tym miejscu gratuluję Autorce recenzowanej rozprawy osiągnięcia już wysokiego poziomu biegłości i sprawczości akademickiej, które Jej praca wyraźnie potwierdza.

Zrealizowany przez panią Mgr Ewę Papierz-Łapsę interdyscyplinarny projekt badawczy ma charakter pedeutologiczny, a zatem *stricte* pedagogiczny, powiązany z szeregiem rozważań psychologicznych, psycholingwistycznych i glottodydaktycznych. Jego DNA zdradza jednak dobitnie myślenie i działanie dydaktyczne, dzięki czemu zyskujemy ważne opracowanie dla dalszego rozwoju glottodydaktyki i pedeutologii glottodydaktycznej.

Zasadniczym celem rozprawy czyni Jej Autorka próbę ujęcia i zrozumienia mechanizmów warunkujących emocje nauczających języka obcego w odniesieniu do procesu kształtowania się ich tożsamości zawodowej. Przestrzeń prowadzonych dociekań skupia się wokół osób w średnim wieku, przypisywanych, w myśl pedeutologicznych koncepcji rozwoju nauczycielskiego, fazie uzyskiwania stabilizacji zawodowej.

W swoich badaniach pani Mgr Ewa Papierz-Łapsa przygląda się emocjom, których konkretnie doświadczają nauczający w relacjach z uczącymi się, ich rodzicami, a także współpracownikami (kolegami i koleżankami z pracy) oraz osobami zarządzającymi szkołami (dyrektorami i dyrektorkami szkół). Poza wpływem relacji z tymi osobami na proces rozwoju i kształtowania się tożsamości zawodowej, Autorka pracy postanowiła także zbadać ich korelacje z efektem wypalenia zawodowego oraz swoistym know-how w kwestiach radzenia sobie ze stresem. To w zasadzie już temat na drugą rozprawę doktorską. Czytelnicy recenzowanej rozprawy otrzymują zatem swoistą niespodziankę w postaci dodatkowego projektu badawczego. Powiązanie ich jednak w jeden koncept badawczy pokazuje, że Autorka rozprawy poważnie traktuje praktyczną orientację współczesnej glottodydaktyki, która stawia na poszukiwanie konkretnych rozwiązań, które wspomagają efektywność procesów uczenia się i nauczania języków.

W swoich rozważaniach teoretycznych pani Mgr Ewa Papierz-Łapsa wychodzi od krytycznego spojrzenia na kwestie tożsamości i emocji, zakładając, że w zawodzie nauczyciela, wszelkie emocje są podstawą budowania relacji międzyludzkich. Są one spoiwem warunkującym efektywność samego procesu kształcenia oraz odczuwanie

sprawczości zawodowej przez nauczających. Pojęcie tożsamości zostało w pracy zdefiniowane i szczegółowo opisane w nurcie socjologicznym, psychologicznym i pedeutologicznym.

W swoich dociekaniach teoretycznych pani Mgr Ewa Papierz-Łapsa przyjrzała się aspektom kształtowania się tożsamości z perspektywy rozwoju zawodowego nauczających, słusznie traktując ją jako jedną z dominujących form tożsamości społecznej człowieka. *Stricte* pedeutologiczną ramą dla prowadzonych rozważań w tym zakresie stał się zbiór modeli psychologicznych i glottodydaktycznych, obejmujący koncepcję cyklu życia Eriksona (1968, 1997), teorię rozwoju zawodowego Supera (1984), model tożsamości zawodowej nauczyciela języka obcego Werbińskiej, koncepcję kompetencji zawodowej nauczyciela języka obcego Szymankiewicz (2017) oraz model rozwoju zawodowego Day'a (2004). Opisana rama stała się nie tylko przestrzenią porządkującą prowadzenie rozważań teoretycznych, ale także stanowiła punkt odniesienia dla stworzenia koncepcji realizacji projektu badawczego towarzyszącego opisywanej rozprawie.

Włączenie w cykl wspólnych rozważań kilku, często znacznie odbiegających od siebie modeli, świadczy oczywiście o dobrym teoretycznym zorientowaniu Autorki rozprawy i syntetycznych umiejętnościach pozwalających jej na wybranie tych elementów, które da się powiązać z innymi koncepcjami. Myślę jednak, że rozważania teoretyczne oraz potencjał empiryczny pracy dobrze uzupełniłyby jeszcze przynajmniej dwie koncepcje: spojrzenie na rozwój zawodowy nauczających przez pryzmat modelu PLC (*Professional Learning Communities at Work*) Richarda DuFoura i Roberta Eakera (2004, 2006), odzwierciedlającego ideę wspólnot uczących się oraz nasz rodzimy model całożyciowego rozwoju zawodowego nauczycieli Czesława Plewki (2009, 2016).

Te dwie koncepcje dobrze wpisałyby się w emancypacyjno-krytyczną i zarazem działaniową orientację sposobu pojmowania i opisywania rozwoju zawodowego nauczających, przyjętą przez Autorkę pracy. Pewnie warto byłoby też uzupełnić podejmowane w pracy rozważania na temat kształcenia nauczycieli języków obcych o mój autorski zrównoważony model eudajmonistyczno-eutyfroniczny (Gębał 2021), uwzględniający rozważania Beaty Pituley, której jedna z prac pojawia się w recenzowanej rozprawie.

Ważny z perspektywy pracy wątek związany z emocjami i uczuciami towarzyszącymi zawodowej realizacji nauczających został opisany w teoretycznej części pracy w ujęciu filozoficznym, psychologicznym oraz pedeutologicznym. W tym ostatnim kontekście znajdziemy w rozprawie także szczegółową prezentację regulacji emocji. Wraz z wykorzystywaniem inteligencji emocjonalnej ma ona wspierać autonomiczne rozwijanie strategii radzenia sobie w sytuacjach stresowych i zapobiegać syndromowi wypalenia zawodowego nauczających. Rozdział poświęcony emocjom zamyka teoretyczną część rozprawy. Glottodydaktyczne rozważania pedeutologiczne, opisujące wspomniane już uwarunkowania rozwoju zawodowego nauczających języków obcych, ułożone z klucza prezentacji specyfiki pracy w

pedeutologicznej fazie stabilizacji, umieszcza Autorka rozprawy w środkowej części swoich rozważań teoretycznych.

Recenzując samą kompozycję, liczącą w sumie 347 stron pracy, ułożonej w trzech rozdziałach teoretycznych i trzech rozdziałach empirycznych, chciałbym docenić jej właściwe proporcje, zarówno w relacjach między rozważaniami teoretycznymi, a opisem projektu badawczego, jak i w sposobie organizacji poszczególnych rozdziałów. Nie rozumiem jednak, dlaczego Autorka rozprawy rozpoczęła swoje rozważania teoretyczne od kwestii związanych z tożsamością, a nie od emocji, które wydają się jednak dominować w całej rozprawie, pełniąc rolę czynnika w dużym stopniu kształtującego sam rozwój zawodowy, ale i też wpływającego na tożsamość nauczających. Jeśli nawet przyjmiemy, iż Autorka opracowania chciała pozytywnie zaskoczyć potencjalnych czytelników i czytelniczki swojej rozprawy takim podziałem treści, to udało Jej się to jedynie częściowo. Już bowiem przejście do pierwszego rozdziału empirycznego rozprawy wyraźnie wskazuje na emocje jako kluczowy element rozgrywający całym projektem badawczym i całą pracą. Tym samym czar zaskoczenia pryska.

Mam również drobne zastrzeżenia do samego tytułu rozprawy, który w sumie dość ogólnie i zbyt szeroko zapowiada jej zawartość. Nawet, jeśli miało to mieć wydźwięk równościowy, nie podoba mi się używanie w tytule całej rozprawy i w poszczególnych jej rozdziałach określenia „glottodydaktyk” jako synonimu nauczyciela języka obcego. W moim odczuciu używanie takiego terminu w tym kontekście brzmi zbyt potocznie i mało akademicko. Glottodydaktyk to akademik, badacz, nie nauczyciel. Myślę, że nie powinniśmy nadużywać tego słowa w odniesieniu do praktyk nauczycielskich, zwykle mniej lub bardziej intuicyjnych. Nawet, jeśli opisujemy refleksyjnych nauczających, włączających akademickie narzędzia do krytycznej samooceny swojej działalności. Być może w celu uporządkowania terminologicznego, jeśli Autorka pracy bardzo lubi określenie „glottodydaktyk”, warto byłoby wprowadzić terminy „nauczyciel-glottodydaktyk” i „badacz-glottodydaktyk”, porządkujące całość z perspektywy działalności tych obu grup zawodowych.

Oceniając pozytywnie teoretyczną część pracy, chciałbym jeszcze zapytać Jej Autorkę o kryteria wyboru prezentowanych koncepcji psychologicznych i pedeutologicznych. Znajdują się wśród nich bowiem modele i rozwiązania powstałe na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Część z nich pewnie zatraciła na swojej aktualności z perspektywy pedagogicznej. Czy nie stało się także to samo w pedeutologicznym kontekście glottodydaktycznym? Czy opisywane obecnie działaniowo i konektywistycznie procesy glottodydaktyczne pasują do zawartych w pracy teorii psychologicznych i pedeutologicznych sprzed kilkudziesięciu lat? Być może warto byłoby także podsumować podjęte w części teoretycznej rozważania swoim autorskim modelem, który połączyłby rozważania sprzed lat z nowymi koncepcjami glottodydaktycznymi (?).

W swoich dociekaniach Autorka rozprawy nie poprzestaje oczywiście na rozstrzygnięciach teoretycznych. Druga część pracy to opis przebiegu i wyników przeprowadzonych badań empirycznych.

Zachowując postępowanie triangulacyjne projekt objął jakościowe badania biograficzne oraz ilościowe badania ankietowe. W części jakościowej wzięło udział w sumie 14 nauczycieli zatrudnionych w szkołach ponadpodstawowych. Uczestniczyli oni w wywiadach częściowo ustrukturyzowanych. Wykorzystując to narzędzie podjęta została próba opisu i interpretacji emocji doświadczanych w kontekście codziennych działań zawodowych w szkole.

Solidnie zrealizowaną jakościową część projektu badawczego w pełni doceniam. Dwie rzeczy budzą jednak moje wątpliwości.

Pierwsza z nich to sam dobór badanych. W pracy przeczytać można o ograniczeniu ich doboru do środowiska nauczających w szkołach ponadpodstawowych. Nie podważam z założenia absolutnie takiej decyzji. Jej wytłumaczenie jest już jednak mało przekonujące. Autorka rozprawy pisze bowiem, iż w momencie prowadzenia badań, czyli w roku 2019, w szkole podstawowej ograniczono nauczanie języków obcych do angielskiego i niemieckiego, co nie jest prawdą, choć faktycznie w praktyce to te dwa języki dominowały i wciąż dominują w ofercie edukacyjnej wielu szkół podstawowych. Na domiar tego Autorka odnosi opisywaną sytuację do rozwiązań legislacyjnych (Rozporządzenie MEiN) z roku 2022, opublikowanych zatem trzy lata po przeprowadzeniu tej części badań. Wprowadza tym samym drobne zamieszanie do całości opisu doboru badanych uczestniczących w wywiadach biograficznych.

Drugą drobną kwestią jest sam sposób analizowania pozyskanego materiału badawczego. Czy nie warto było oficjalnie wykorzystać metodę kodowania danych jakościowych? Czy nie pojawia się ona i tak już w próbach ekscerpowania emocji podstawowych?

Celem przeprowadzonych badań jakościowych było z kolei poszukiwanie związków emocji podstawowych z wypaleniem zawodowym oraz opisanie sposobów radzenia sobie z trudnymi sytuacjami zawodowymi. W zrealizowanym badaniu ankietowym uczestniczyło w sumie aż 517 nauczycieli. W efekcie realizacji tej części badań wykazano związki nasilania się emocji podstawowych z objawami syndromu wypalenia zawodowego oraz wdrażanymi sposobami radzenia sobie z sytuacjami stresogennymi. Tę część badania oceniam bardzo pozytywnie.

Cały zamysł badawczy należy uznać za bardzo potrzebny, ważny i wartościowy merytorycznie. Część empiryczna pracy wyraźnie pokazuje, że Autorka rozprawy potrafi właściwie formułować hipotezy i pytania badawcze. Sprawnie dobiera odpowiednie metody badawcze, właściwie konstruuje narzędzia badawcze, a następnie przeprowadza badania pilotażowe i właściwie oraz dokonuje skrupulatnej analizy jakościowej i ilościowej pozyskanych danych.

Stwierdzam, że zasadniczy cel rozprawy został zrealizowany z sukcesem, co wyraźnie potwierdzają zamykające pracę dyskusje i implikacje glottodydaktyczne.

Rozprawa jest napisana poprawnym i starannym językiem, usytuowanym w rejestrze dyskursu naukowego. Bibliografia rozprawy została na ogół odpowiednio dobrana. Wśród źródeł pojawiły się ważne z perspektywy rozprawy prace psychologiczne, pedagogiczne, glottodydaktyczne i pedeutologiczne.

Zmierzając ku konkluzji pragnę zauważyć, iż wskazane w recenzji uwagi i wątpliwości w żaden sposób nie wpływają na ocenę przedstawionej mi do opinii rozprawy doktorskiej pani Mgr Ewy Papierz-Łapsy. Nie ujmują one wartości naukowej pracy oraz zawartych w niej wniosków. Samą rozprawę uważam za ważne opracowanie pedeutologiczne, które po uwzględnieniu uwag zawartych w recenzji powinno zostać szybko opublikowane. Praca dotyczy zagadnienia doniosłego ze społecznego punktu widzenia. Uzupełnia listę nielicznych glottodydaktycznych opracowań pedeutologicznych. Zawarte w niej wnioski mogą zostać wykorzystane w formalnych regulacjach dotyczących rozwoju zawodowego nauczycieli języków obcych.

Podsumowując stwierdzam, iż recenzowana rozprawa doktorska pani Mgr Ewy Papierz-Łapsy stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wypełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789). **Wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie pani Mgr Ewy Papierz-Łapsy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

